

VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA

OULUN KAUPUNGIN
VAMMAISNEUVOSTO 2007

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	3
VAMMAISUUS JA SIIHEN SUHTAUTUMINEN	5
VAMMAISUUS	5
TASA-ARVO JA OIKEUDENMUKAISUUS.....	5
HYVINVOINTI	6
ESTEETTÖMYYS.....	7
VAMMAISTEN ASEMAAN VAIKUTTAVIA KESKEISIÄ SÄÄDÖKSIÄ JA MUITA DOKUMENTTEJA .	8
SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT	9
NYKYTILANNE	9
<i>Sosiaalipalvelut</i>	9
<i>Kotona asumisen tukeminen ja avustajapalvelut</i>	10
<i>Palveluasuminen</i>	11
<i>Mielenterveystyö</i>	12
<i>Asunnonmuutostyöt</i>	13
<i>Apuvälinepalvelut</i>	13
<i>Kuljetuspalvelut</i>	14
<i>Tulkkipalvelut</i>	15
TERVEYSPALVELUT	15
<i>Terveiden ja sairauden hoito</i>	15
<i>Hoitotarvikejakelu</i>	16
<i>Kuntoutus</i>	16
TOIMENPITEET	17
ELINYMPÄRISTÖ JA RAKENTAMINEN	18
NYKYTILANNE	18
<i>Ympäristö</i>	18
<i>Rakennukset</i>	18
<i>Asuminen</i>	19
TOIMENPITEET	20
KOULUTUS	21
NYKYTILANNE	21
<i>Perusopetus</i>	21
<i>Toisen asteen koulutus</i>	23
TOIMENPITEET	25
VAMMAISTEN TYÖLLISYYS	26
NYKYTILANNE	27
TOIMENPITEET	27
KULTTUURI JA VAPAA-AIKA	29
NYKYTILANNE	30
TOIMENPITEET	30
KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN	32
NYKYTILANNE	32
TOIMENPITEET	32
VALTAKUNNALLISET VAMMAISJÄRJESTÖT JA PAIKALLISYHDISTYKSET	34
OULUN SEUDUN VAMMAIS- JA KANSANTERVEYSTYÖN JÄRJESTÖT RY	34
KUMPPANUUSKESKUS	35

JOHDANTO

Oulun kaupungin vammaispoliittisen ohjelman tavoitteena on edistää vammaisten oululaisten itsenäistä elämää ja turvata heidän mahdollisuutensa osallistua tasavertaisina kuntalaisina yhteiskunnan toimintaan. Tämä edellyttää, että kunnan järjestelmät, palvelut, tiedotus ja muut toiminnot järjestetään siten, että ne ovat kaikkien kuntalaisten ulottuvilla.

Tavoitteena on vammaisten henkilöiden täysivaltaistuminen (voimaantuminen, empowerment). Se merkitsee vammaisille ihmisille mahdollisuutta hyvään ja mielekkääseen elämään omien kykyjensä, tarpeidensa ja tavoitteidensa mukaisesti. Tämä edellyttää omatoimisuuden, itsemääräämisoikeuden ja valinnanvapauden turvaamista.

Oulun strategia ja visio 2011 -asiakirjassa todetaan, että hyvä palvelutaso Oulussa muodostuu asiakaslähtöisistä palveluista, joiden tarkoituksena on luoda asukkaille kestävä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edellytykset. Palvelutason osatekijöitä ovat palvelujen vaikuttavuus, laatu, riittävyys, saatavuus ja alueellinen sijoittuminen kohdentamalla palvelut asiakasryhmittäin ja alueellisesti kuntalaisten tarpeiden muutosten mukaisesti. Palveluilla pyritään ennalta ehkäisemään kuntalaisiin iän, sairauden, työttömyyden, puutteellisen koulutuksen tai muun syyn vuoksi kohdistuvaa syrjäytymisen uhkaa tai korjaamaan tapahtunutta syrjäytymistä. Palveluja tuotetaan poikkihallinnollisesti toimialojen yhteistyönä

huomioiden järjestöjen ja muiden toimijoiden resurssit.

Tässä päivitettyssä vammaispoliittisessa ohjelmassa

- tuodaan esille tällä hetkellä tärkeimmät yhdenvertaisuuden saavuttamista estävät tai rajoittavat toimintatavat Oulussa,
- tehdään toimenpide-ehdotuksia epäkohtien poistamiseksi sekä
- välitetään tietoa vammaisudesta ja vammaisten oululaisten tarpeista eri hallintokunnille ja yhteistyötahoille.

Oulun kaupungin ensimmäinen vammaispoliittinen ohjelma vuosille 2002–2004 syntyi Oulun seudun ammattikorkeakoulun talouden ja hallinnon koulutusohjelman opinnäytetyönä, jonka Marjut Korjola sai toimeksiantona Oulun kaupungin vammaisneuvostolta. Ohjelma perustui vuosina 1999–2000 toimeenpantuihin postikyselyihin vammaisjärjestöiltä, hallinnollisilta lautakunnilta ja ev.lut. seurakunnalta.

Oulun kaupungin vammaisneuvosto järjesti 26.4.2005 vammaispoliittisen seminaarin, jossa kaupungin hallintokuntien ja vammaisjärjestöjen edustajista koostuvat työryhmät pohtivat vammaispoliittisen ohjelman päivitystarpeita. Vammaisneuvosto asetti kokouksessaan 23.5.2005 työryhmän valmistelemaan vammaispoliittisen ohjelman päivitystä. Työryhmässä ovat toimineet Lasse Jalonen puheenjohtajana, Sisko Joensuu, Kari Parkkinen, Merja Pääkkönen, Juhani Tervonen sekä sihteerinä Jorma Inkamo.

Tämän vammaispoliittisen ohjelman laatiminen osuu ajankohtaan, jota luonnehtivat monet vammaisten asemaan vaikuttavat muutokset. Suuret ikäluokat ovat tulossa eläkeikään ja väestö on ikääntymässä. Monet kunnat ovat taloudellisesti ahtaalla ja kunta- ja palvelurakennemuutostusta suunnitellaan nopealla aikataululla. Vammaisille tärkeitä palveluja, kuten apuväline- ja kuljetuspalvelut ryhdytään tuottamaan alueellisesti laajemmissa yksiköissä. Tämä sisältää sekä uhkia, että mahdollisuuksia vammaisten aseman kehittämiseksi. Kuntien palvelujen ulkoistaminen ja uudistuva hankintalaki vai-

kuttavat nekin palvelujen ja apuvälineiden saatavuuteen ja laatuun tavalla, jota on vaikea ennakoita. Keskeisiä lakimuutoksia ovat myös vammaispalvelu- ja kehitysvammalakien yhdistäminen sekä omaishoitoa koskevan lain uudistaminen. Kansalaistoimijat kokevat uhkana myös verotuskäytännön muutokset.

Tätä vammaispoliittista ohjelmaa päivitetään tarpeen mukaan.

Oulussa 16.5.2007

Oulun kaupungin vammaisneuvosto

VAMMAISUUS JA SIIHEN SUHTAUTUMINEN

VAMMAISUUS

Vammaisuutta on vaikea määritellä yksikäsitteisesti, sillä määritelmän tulisi koskea hyvin heterogeenistä vammojen ja vammaisten joukkoa. WHO laati vuonna 1980 vammoja, toiminnan rajoituksia ja haittoja koskevan kansainvälisen luokituksen ICDH (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps). Sen perusajatuksena on jakaa vammaisuuden vaikutukset elimistön tasolle (vamman, impairment), yksilön tasolle (toiminnan rajoitus, disability) ja yhteisön tasolle (haitta, handicap). Jaottelua tarkistettiin vuonna 2000 (ICDH 2).

WHO:n määritelmän mukaan vamma (impairment) on psykologisen, fysiologisen tai anatomisen rakenteen tai toiminnan poikkeamasta tai puutteesta aiheutuva tila. Tällainen on esimerkiksi sokeus, kuurous ja raajan puuttuminen. Toiminnan rajoitus (disability) sisältää kaikki vammasta aiheutuvat toiminnan rajoitukset tai puutteet, jotka estävät tai haittaavat ihmisen normaaleja toimintoja. Toiminnan rajoituksia ovat esimerkiksi kävelyn tai nostamisen vaikeus tai yksikorvaisen vaikeus määrittää kuulemansa äänen tulosuuntaa. Haitta (handicap) kuvaa vammaisen henki-

lön suhdetta yhteisöön, hänen rajoitunutta kykyään osallistua tiettyyn toimintaan, minkä vuoksi hän on muita heikommassa asemassa. Haittoja ovat esimerkiksi värisokeus ja raajan puuttuminen tietyissä ammateissa.

WHO:n luokittelun näkökulma on lähinnä lääketieteellinen ja pitää vammaisuutta pohjimmiltaan yksilön ominaisuutena. Uudemmassa WHO:n ja World Health Assemblyn laatimassa määrittelyssä, ICF:ssä (International Classification of Functioning, Disability and Health), vammaisuutta ei pidetä enää vain yksilön ominaisuutena vaan yhtä merkittävänä tekijänä nähdään yhteiskunnan rakenteet, jotka eivät huomioi yksilöiden erilaisia tarpeita ja siten aiheuttavat vaikeuksia jokapäiväisessä toiminnassa. Puutteet kaikkien tasavertaisen osallistumisen mahdollistamisessa tekevät yksilöstä vammaisen. ICT ilmestyi suomeksi vuonna 2004 nimellä Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus.

Vammaispalvelulain 2 § määrittelee vammaisen henkilöksi, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavallisista elämän toiminnoista.

TASA-ARVO JA OIKEUDENMUKAISUUS

Tasa-arvon käsitteen lähtökohtana voidaan pitää periaatetta, jonka mukaan samanlaisia tapauksia kohdellaan samalla tavalla. Samanlaisuuden tulkinta on kuitenkin usein on-

gelmallista. Toisaalta tietyillä edellytyksillä myös erilainen kohtelu on yleensä hyväksyttyä. Muita ansioituneempia on perusteltua palkita. Toisaalta voidaan antaa etuuksia muita

heikommassa asemassa oleville tasa-arvon toteuttamiseksi.

Perustuslain 6 § määrää: Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustet-

ta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vammaisuuden, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

HYVINVOINTI

Koska hyvinvoinnin kokemus perustuu yksilöllisiin preferensseihin, yleisen määritelmän esittäminen ei liene mahdollista. Määrittely-yrityksen taustalla on määrittelijän ontologinen näkemys ihmisestä. Hyvinvoinnin on esitetty muodostuvan suhteessa ihmisen tarpeiden tyydytykseen tai resurssien käyttöön. Lisäksi on kysyttävä, kenellä on oikeus arvioida yksilön hyvinvointia – onko yksilö kykenemätön arvioimaan omaa hyvänsä ja onko ulkopuolisella taholla tämä kyky ja tieto.

Oulunkaaren seudullinen hyvinvointistrategia 18.2.2005 määrittelee hyvinvoinnin perustaksi työn, toimeentulon, terveyden, toimintakykyisyyden, turvallisuuden, viihtyisän asuin- ja elinympäristön sekä vahvan sosiaalisen verkoston.

Vaikka katsoisimmekin, että yksilö kykenee itse parhaiten arvioimaan tilaansa, hänen hyvinvointinsa riippuu paljolti hänen suhteestaan muihin ihmisiin ja sosiaalisiin järjestelmiin. Yhteiskunnan toiminnoista syrjäytyminen vähentää ihmisen tyytyväisyyttä elämäänsä.

ESTEETTÖMYYS

Stakesin palvelusanastossa esteettömyyttä määritellään seuraavasti:

esteettömyysperiaate on periaate, jonka mukaan rakennetun ympäristön, tuotteiden ja palvelujen tulee tukea toimintarajoitteisen henkilön itseenäistä suoriutumista. Esteettömyyden käsite sisältää rakennetun ympäristön esteettömyyden lisäksi myös palvelujen, viestinnän ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen esteettömyyden.

Esteettömyys voidaan jakaa erilaisiin osa-alueisiin, jotka eivät ole yksikäsittäisiä, selvärajaisia eivätkä toisiaan pois sulkevia.

Asenteellinen esteettömyys merkitsee erilaisuuden hyväksymistä ja tasapuolisuutta.

Fyysisellä esteettömyydellä tarkoitetaan ympäristön, infrastruktuurin sekä käytössä olevien laitteiden, ohjelmistojen ja palvelujen hyvää saavutettavuutta. Käsite ei rajoitu ainoastaan liikkumiseen ja luokse pääsemiseen vaan koskee myös mainittujen kohteiden käytettävyyttä eri aistien avulla.

Psyykkinen esteettömyys viittaa käyttäjien kykyihin, tietoihin ja taitoihin, joita yksilöt tarvitsevat voidakseen toimia täysipainoisesti erilaisissa toimintaympäristöissä.

Sosiaalisella esteettömyydellä tarkoitetaan eri sosiaaliryhmiin kuuluvien henkilöiden yhtäläisiä mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa.

Taloudellisella esteettömyydellä tarkoitetaan henkilön riittäviä mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa hänen omasta taloudellisesta tilanteestaan riippumatta.

Tiedottamisen esteettömyys tarkoittaa tiedon tasapuolista saavutettavuutta.

Esteettömän turvallisuuden vaatimus perustuu siihen, että vammaiset ovat usein riippuvaisia toisista ihmisistä sekä uusista teknologian saavutuksista. Olisi tärkeää, että vammaiset voisivat asua ja elää turvallisissa ja luottavaisissa mielin kaupungin palveluiden kuin myös äkkinaïsen avun saamisen suhteen.

VAMMAISTEN ASEMAAN VAIKUTTAVIA KESKEISIÄ SÄÄDÖKSIÄ JA MUITA DOKUMENTTEJA

Vammaisten asemaan vaikuttavia säädöksiä on monissa laeissa ja asetuksissa eikä niiden täydellinen listaaminen ole mahdollista eikä mielekäästä. Alla on mainittu eräitä keskeisiä säädöksiä, jotka ovat merkittäviä kunnan vammaispolitiikan kannalta.

- Suomen perustuslaki 731/1999, 6 §
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987
- Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 759/1987
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain muuttamisesta 101/1995
- Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun asetuksen 4 ja 5 §:n muuttamisesta 102/1995
- Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937
- Laki arvonlisäverolain muuttamisesta 148/1994
- Asetus lääkinnällisestä kuntoutuksesta 1015/1991
- Asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 912/1992
- Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999
- Asetus kehitysvammaisten erityishuollosta 988/1977
- Perusopetuslaki 628/1998 3 §, 17 §, 31 § ja 39 §
- Lukiolaki 21.8.1998/629
- Ylioppilastutkintoasetus 15.2.2001/144
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998
- Asetus ammatillisesta koulutuksesta 811/1998
- Liikuntalaki 1054/1998
- Oulun kaupungin erityisopetuksen suunnitelma vuosille 2005–2010

Muita vammaisuuteen ja vammaisten asemaan liittyviä dokumentteja

- International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps, A Manual of Classification, World Health Organization, Geneva, 1980.
- Oulun strategia ja visio 2011, Oulun kaupunki, 2001.
- Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus ICF. 2004. Helsinki: Stakes. (287 s.)
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, Opetushallitus, 2004
- Suomen rakentamismääräyskoelma
- Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma. Opetusministeriö, 2004
- Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006. STM:n julkaisu 2006:9

SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat tavallisen kansalaisen ja usein ammattilaisenkin kannalta laaja ja usein sekava viidakko erilaisia palve-

lu- ja tukimuotoja, joita antavat eri palvelutuottajat eri puolilla kaupunkia.

NYKYTILANNE

Sosiaalipalvelut

Eri sosiaalipalveluyksiköiden palvelut ovat usein niitä tarvitseville ja käyttäjillekin vaikeaselkoisia ja sekavia. Palveluita tuotetaan eri aikoina syntyneiden lakien nojalla ja lait heijastavat syntyäikojensa henkeä eivätkä aina vastaa enää tämän päivän haasteisiin.

Ongelmia aiheuttaa myös Oulussa toteutettu sosiaali- ja terveyspalveluiden hajautettu ja sektoroitu hallinto. Sosiaalipalveluita antavat yksiköt toimivat eri puolilla kaupunkia. Esimerkiksi sosiaalityö on jaettu yleiseen sosiaalityöhön, joka hoitaa keskitetysti toimeentulotuen etuuskäsittelyn ja toimii yhdessä toimipisteessä keski-kaupungilla; lastensuojelun palveluyksikkö toimii kolmella eri sosiaaliaseamalla, keskustassa, Rajakylässä ja Tuirassa, joista Tuira on jaettu Myllyoja-Kontinkankaan ja Tuira-Toppilan tiimeihin. Alueellinen vanhustyö kotihoito ja kotisairaanhoidon palveluineen ja eri tukipalveluineen toimii keskustassa, Höyhtyällä ja Tuirassa, sekä Myllyoja-Kontinkankaan ja Rajakylä-Kaijonharjun alueilla. Vanhustyön sosiaalityö toimii kahdessa pisteessä, keskustassa ja Tuirassa. Päihdehuollon A-klinikka toimii keskustassa, samoin nuorten päihde- ja huumeasema Redi. Vammaispalvelun toimipis-

te on keskustan liepeillä Vanhatullinkadulla. Päivähoito toimii kolmella eri suuralueella, joita ovat Pateniemi-Koskela-Kaijonharju, Myllyoja-Maikkula ja Keskusta-Kaakkuri-Tuira .

Hajautettu ja sektoroitu toiminta hankaloittaa oikeiden palveluiden saatavuutta, koska tiedon saanti palveluista, niiden antajista tai näitä koskevista muutoksista voi olla vaikeaa etenkin vanhuksille ja vammaisille fyysisten tai muiden rajoitteiden vuoksi. Monitahoisen ja hajanaisen sosiaalihuollon tarkoituksenmukaiseen palveluiden ohjaamiseen ja niistä tiedottamiseen tarvittaisiin keskitettyä palveluohjausta.

Myös palvelun tuottajille sektoroitu hallinto tuo haasteita etenkin silloin, kun asiakkaan ongelmat vaativat eri palvelutuottajien mukaantuloa. Asiakkaan auttamiseksi tarvitaan tällöin moniammatillista ja sektorirajat ylittävää työtä, hyviä yhteistyötaitoja ja laaja-alaista perehtyneisyyttä sekä asiakkaan ongelmiin että yksityiseen ja julkiseen palveluverkostoon. Koska yhteistyökumppanit toimivat eri puolilla kaupunkia ja koska työntekijöiden vaihtuvuuskin on usein suurta, yhteistyö ei aina onnistu niin, että asi-

akkaan palvelut tulisivat optimaalisesti turvatuiksi.

Nykysuuntauksen mukaisesti suositetaan laitoshoidon sijasta kotona tapahtuvaa hoitoa, jolloin entistä huonokuntoisemmat ja vaikeavammaisemmat henkilöt asuvat erilaisten,

usein liian vähäisten palveluiden turvin kotona. Vammaisen tai sairaan turvallinen kotona asuminen edellyttäisi uusia, luovia, hallintosektorirajoja ylittäviä ratkaisuja. Toisaalta niukkojen määrärahojen ja supistettujen henkilöresurssien paineissa luovudelle ei juuri jää sijaa.

Yhdenvertaiset mahdollisuudet toimeentuloon edellyttää:

- että vammaisuudesta aiheutuvat ylimääräiset kustannukset eivät jää vammaisten itsensä kustannettavaksi
- riittävää toimeentuloa sosiaaliturvan avulla niille, joilla ei ole mahdollisuutta työhön

Kotona asumisen tukeminen ja avustajapalvelut

Kotihoito

Kotona asumista tuetaan useiden eri lakien nojalla. Kotihoitoa toteutetaan sosiaalihuoltolain mukaisen kotipalvelun ja kansanterveystyön mukaisen kotisairaanhoidon avulla. Kotihoitoon kuuluvat myös erilaiset tukipalvelut, esimerkiksi turvapuhelin ja yöpartio. Kotihoidon maksut määräytyvät palvelujen laajuuden, asiakkaan tulojen ja perheen koon mukaan. Oulussa toimii lisäksi useita yrityksiä, joilta myös voi ostaa kotipalvelua tai hoi-

va- ja sairaanhoitopalveluita. Hinnat määräytyvät tehtyjen työtuntien, palvelujen laadun tai erillisen sopimuksen mukaan

Omaishoidon tuki

Omaishoidontuen avulla tuetaan pitkäaikaissairaiden, vanhusten ja vammaisten kotona tapahtuvaa hoitoa. Omaishoidontukea myönnetään yli 65-vuotiaille vanhustenhoidossa ja alle 65-vuotiaille vammaispalvelussa.

Omaishoitajilla on pääsääntöisesti oikeus saada omaishoitajan vapaata 3 vuorokautta/kk. Omaishoitajien vapaiden järjestäminen on tuottanut ongelmia, koska aina ei ole ollut tarjolla sopivaa hoitopaikkaa tai hoitajaa, jotta vapaata voitaisiin antaa lain edellyttämällä tavalla. Oulussa vapaata on voitu antaa tarjoamalla lomapaikka esimerkiksi Hirosenkodissa, Lassintalossa, Kontinkankaan hoivaosastolla, Mäntykodissa, Kairoskodissa tai Caritaksessa. Lomapaikkoja on rajoitetusti ja niihin on pitkät jonot. Omaishoidontuen saajalle on myös voitu tarjota avustusta lomittajan palkkaukseen 60 €/vrk ja vuoden 2007 alusta 70 €/vrk. Yksityisiltä palveluntuottajiltakin on voitu ostaa avustajapalveluita loman järjestämiseksi. Vanhustenhuollossa on ollut mahdollisuus saada kotihoidosta henkilö antamaan omaishoitajalle vapaata. Vanhustenhuollossa on ollut käytössä myös palveluseteli.

Palveluasuminen

Palveluasumista voidaan toteuttaa sosiaalihuoltolain, kehitysvammalain ja vammaispalvelulain nojalla.

Sosiaalihuoltolain nojalla annettavia palveluasuntoja tarjoaa Oulun palvelukotisäätiö, jolla on palvelutaloja keskustassa, Tuirassa, Koskelassa ja Maikkulassa. Asunnot ovat lähinnä vanhusväestön käytössä. Palveluta-

Henkilökohtainen avustaja ja muu avustaminen

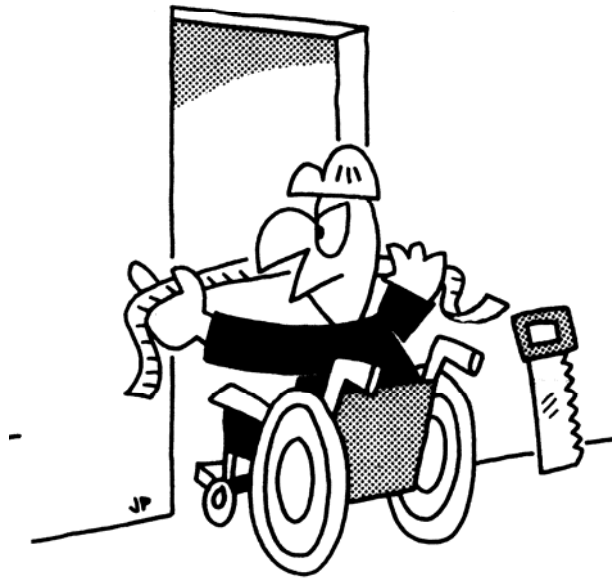
Vammaispalvelulain mukaisesti voidaan myöntää avustusta henkilökohtaisen avustajan palkkaukseen. Lisäksi vammaispalvelusta on ollut mahdollista saada vammaisavustajan apua asiointiin ja pienimuotoiseen apuun kotitöissä. Oulussa toimii myös useita avustajapalveluita tuottavia palveluyksiköitä ja asukastupia, joista vammaispalvelu on voinut hankkia avustajapalveluihin oikeutetuille näiden tarvitsemia palveluita, mutta joista myös palveluita tarvitsevat itse ovat voineet ostaa yksityisiä palveluita.

Palvelutarpeen kasvaessa olisi tarpeen miettiä, miten kotiin annettavia palveluita voitaisiin tarkoituksenmukaisesti kohdentaa, esimerkiksi milloin kotiin annettava apu tulisi antaa kotipalveluna ja milloin henkilökohtaisena avustajana. Myös palvelusetelin käyttö tulisi mahdollistaa niin että vammaisen tai vanhus voi saada taloudellista tukea palvelun ostoon haluamaltaan palveluntuottajalta.

loissa on mahdollisuus ruokailla ja saada erilaisia tukipalveluja, kuten pyykinpesu, kylvetys ja kodinhoitopalvelut. Oulussa on lisäksi yksityisiä palvelutaloasuntoja ja senioritaloja, joissa on saatavilla vaihteleva määrä palveluita, joita asukkaat voivat itse ostaa.

**Yhdenvertaiset mahdollisuudet
asumiseen edellyttää:**

- esteettömiä, kohtuuhintaisia,
riittävän tilavia asuntoja
 - avustajapalveluja
-

Kehitysvammalain mukaista asumispalvelua voidaan antaa joko asuntoloissa tai palvelukodeissa, joita on kolme tai hankkia ostopalveluna. Lisäksi asuntoloiden yhteydessä voi olla satelliittiasuntoja, joiden asukas saa erilaisia palveluita asuntolasta tai palvelukodista. Kotona asuville kehitysvammaisille voidaan myöntää myös avohuollonohjausta.

Vammaispalvelulain mukaista palveluasumista voidaan antaa vaikeavammaisille joko kotiin henkilökohtaisen/henkilökohtaisten avustajan/avustajien, kotipalvelun, omaishoidontuen ja yksityisiltä palveluntuottajilta ostetun avustajapalvelun tai kaikkien näiden erilaisten yhdistelmien avulla. Myös eräiltä uusilta senioritalotyypisiltä taloilta on ostettu vammaisasiakkaille palveluasumista.

Mielenterveystyö

Mielenterveyskuntoutujien asema Oulun kaupungissa vaihtelee, kuten heidän sairautensa laatukin. Lievemmin sairaat, kuten paniikkihäiriöpotilaat ovat usein työssäkäyviä tai työttömiä. Vakavammin sairaat, kuten skitsofreniapotilaat ovat usein sairaalahoidon varassa, joko pysyvästi

tai tilapäisesti. Heikoimmassa asemassa ovat laitoshiitoon jääneet. Heidän mahdollisuutensa selvitä jokapäiväisistä rutiineista ovat rajoitetut joko voimakkaan lääkityksen tai sairauden vuoksi. Esimerkiksi toimeentulon ja oman asunnon hakeminen on melkein mahdotonta.

Mielenterveysjärjestöillä on tärkeä rooli virikkeellisen toiminnan järjestämisessä, mutta päävastuu tässä toiminnassa on kaupungin mielenterveyspalveluilla. Eräät järjestöt tuke-

vat vapaaehtoisesti lasten ja nuorten kuntoutujien siirtymistä sairaalahoitosta omaan asuntoon ja mahdollisesti opiskeluun ja työelämään.

Asunnonmuutostyöt

Vammaisten ja vanhusten kotona asuminen voidaan mahdollistaa tai sitä voidaan helpottaa asunnonmuutostöiden avulla. Niitä voidaan pienimuotoisesti ja tulorajasidonnaisesti tehdä joko sosiaalihuoltolain nojalla tai ilman tulorajoja lääkinnällisenä kuntoutuksena tai vammaispalveluna.

Sosiaalihuoltolain mukaisia asunnonmuutostöitä tehdään lähinnä vain vanhuksille ja tiukkojen tulorajojen vuoksi muutostyöt ovat suhteellisen vähäisiä.

Lääkinnällisenä kuntoutuksena tehdään esimerkiksi pienimuotoisia kynnysten poistoja, kahvojen asennuksia ja sänkyjen korotuksia.

Vammaispalvelulain mukaisina asunnonmuutostöinä tehdään esimerkiksi kulkuväylien kovetuksia ja levennyksiä, pyörätuoliluiskia, kynnysten mädalluksia, poistoja ja luiskaamisia, wc:n, pesuhuoneen ja keittiön muutostöitä. Muutostyöt tehdään olemassa oleviin tiloihin. Vammaispalvelulain nojalla ei tehdä peruskorjausta. Uudisrakennuksessa voidaan korvata ne rakennusratkaisut, jotka ovat vamman kannalta välttämättömiä ja kalliimpia kuin normaaliratkaisut. Vammaispalvelulain mukaiset asunnonmuutostyöt haetaan Oulussa vammaispalvelusta oman alueen sosiaalityöntekijältä.

Valtion asuntorahaston myöntämää vanhusten ja vammaisten asuntojen korjausavustusta voidaan hakea Oulussa teknisestä kesuksesta.

Apuvälinepalvelut

Vammaiset voivat maksutta lainata apuvälineitä kansanterveystalain nojalla Oulun kaupungin apuvälinelainaamosta tai Oulun yliopistollisesta sairaalasta yleensä lääkärin lähetteellä. Apuvälinepalvelut on tarkoitettu niille oululaisille vammaisille, joilla on vaikeuksia selviytyä päivittäisessä elämässä sairauden tai vamman vuoksi ilman kyseistä laitetta. Apuvälinearvio tehdään usein eri ammattiryhmien yhteistyönä ja yksilöllisesti jo-

ko lainaamossa, asiakkaan kotona tai apuvälineen hankintapaikassa. Erikoissairaanhoidon vastaa mm. lasten ja aistivammaisten (kuulo-, näkö- tai puhevammaisten) apuvälineistä sekä sähköpyörätuolien ja ympäristönhallintalaitteiden lainauksesta.

Vammaispalvelulain nojalla myönnetään asuntoon kiinteästi asennettavia välineitä ja laitteita, joihin vaikeavammaisella on subjektiivinen oikeus.

Näitä välineitä ja laitteita ovat esimerkiksi ovikoneistot tai kuulovammaisten hälytinlaitteet. Lisäksi vammaispalvelulain nojalla voidaan antaa avustusta harkinnanvaraisesti myönnettävien päivittäisistä toimista selviytymiseksi tarvittavien välineiden, koneiden tai laitteiden hankkimiseksi. Kyseeseen tulevia välineitä, koneita tai laitteita ovat esimerkiksi pyykinpesukone, auto tai auton apuvälineet. Ko. välineitä, koneita tai laitteita voidaan myös antaa asiakkaalle lainaksi.

Oulussa on aloittamassa toimintaansa seutukunnallinen apuvälinelainamo, jonne keskitetään Oulun yliopistollisen sairaalan ja seutukunnan terveyskeskusten sekä mahdollisesti myöhemmin kuntien vammaispalveluiden apuvälineiden lainaustoiminta. Tavoitteena on kustannussäästöjen ohella tehostaa lainaustoimintaa ja saattaa seutukuntien asukkaat tasavertaiseen asemaan apuvälineiden saannin suhteen

**Yhdenvertaiset mahdollisuudet
liikkumiseen edellyttää:**

- esteettömiä liikennevälineitä
 - kuljetuspalveluja tarpeen mukaan
 - mahdollisuutta omaan autoon
-

Kuljetuspalvelut

Kuljetuspalveluita tuotetaan sosiaalihuoltolain mukaisina tukipalveluina, kehitysvammalain mukaisina päivätoimintaan sisältyvinä kuljetuspalveluina sekä vaikeavammaisille kuuluviina vammaispalvelulain mukaisina kuljetuspalveluina asiointiin ja virkistykseen, työssäkäyntiin ja opiskeluun.

Kuljetuspalvelut tilataan Matkapalvelukeskuksen kautta. Kuljetuspalvelua toteutetaan Oulun kaupungin logistiikan autoilla, Palvelulinja Onnila, takseilla ja invatakseilla.

Tulkkipalvelut

Vaikeasti kuulovammaisilla, kuulo-näkövammaisilla sekä puhevammaisilla on oikeus saada tulkkipalvelua.

Puhevammaisten tulkkipalvelua on järjestetty vaikeasti puhevammaisten tulkkipalvelutyöryhmän kautta. Työryhmässä on puheterapian ja vammaispalvelun edustus.

Viittomakieliset tulkkipalvelut on hoidettu vammaispalvelun alaisessa Oulun tulkikeskuksessa, jonka viittomakielen tulkkien määrää on määrätietoisesti lisätty vuodesta 2002 kolmesta tulkista nykyiseen kuuteen päätoimiseen tulkkiin. Tulkkausta ostopalveluna tuottavan yrityksen kanssa on solmittu pitempiaikainen sopimus vuonna 2005.

Viittomakielisen tulkkipalvelun saatavuudessa on ollut ongelmia Pohjois-Suomessa, onhan Kuopio pohjoisin paikkakunta, missä viittomakielen tulkkiksi valmistutaan. Opiskeluiässä olevat kuulovammaiset saavat nykyisin hyvän peruskoulutuksen, minkä jälkeen he hakeutuvat opiskelemaan haluamilleen aloille käyttäen viittomakielen tulkkia. Tulkkiresurssista suu-

rin osa sitoutuu näin opiskelutulkkaukseen.

Toisaalta yhä useampi kuurona tai huonokuuloisena syntynyt lapsi implantoidaan ja pyritään kuntouttamaan kuulon avulla kommunikoivaksi, jolloin suomalaisen viittomakielen käyttö vähenee. Tosin implantin saaneiden kuuloa ei saada aina kuntoutetuksi hyvän kommunikaation vaatimalle tasolle, joten on jo todettavissa, että huonokuuloisten lasten ja eri asteisten puhe- ja kielihäiriöisten lasten osuus kasvaa. Tätä kautta viitotun puheen, tukiviittomien ja muiden vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien oppimiseen ja hallitsemiseen perheissä, päiväkodeissa ja kouluissa, tulee lisääntymään.

Kuulovammaisten tulkkipalveluihin tuo myös tekniikka oman muutoksensa. Esimerkiksi suhteellisen edullisten tietokoneeseen asennettavien kameroiden avulla saadaan aikaan kuvapuhelin, jota voidaan käyttää tulkkipalveluissa. Videoneuvottelulaitteiden käyttöä tulkkipalvelun osana selvitellään parhaillaan vammaispalveluissa.

Terveyspalvelut

Terveyden ja sairauden hoito

Oulussa toimivat alueelliset terveysasemat, joita on Höyhtyällä, Kaijonharjussa, keskustassa, Kontinkankaalla, Myllyojalla, Rajakylässä ja Tuirassa. Terveyskeskuksissa on käytössä omalääkärijärjestelmä. Ongelmia on ollut lähinnä lääkärien vaihtuvuudessa, jolloin luottamuksellista ja turvallista lääkärisuhdetta on vaikea saada aikaan.

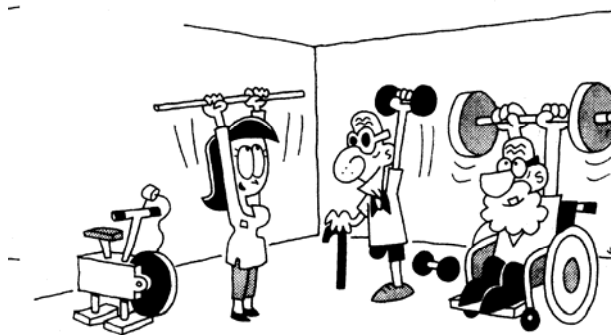
Oulussa toimii myös useita yksityisiä lääkäriasemia. Erikoissairaanhoidon potilaat hoidetaan Oulun yliopistollisessa sairaalassa ja kehitysvammaisten erityishoito Pohjois-Pohjanmaan erityishoitopiirin kuntayhtymän Tahkokankaan palvelukeskuksessa. Oululaisilla on mahdollisuus saada myös

kotisairaalapalveluita, joita tarjoaa Oulun Diakonissalaitos.

Hammashoito on osa terveydenhuoltoa. Oululaisten hampaita hoidetaan terveysasemien hammashoito-

loissa ja päivystystilanteissa yksityisillä hammaslääkäreillä. Hammashoito on maksutonta alle 18-vuotiaille. Muut maksavat hammashoidosta terveyskeskustaksan.

**Yhdenvertaiset mahdollisuudet
terveydenhuoltoon ja kuntoutukseen
edellyttää:
- riittäviä terveydenhuolto- ja
kuntoutuspalveluja**

Hoitotarvikejakelu

Eräiden pitkäaikaisten sairauksien hoidossa ja seurannassa tarpeellisia hoitovälineitä ja -tarvikkeita jaetaan vastikkeetta potilaille vakiintuneena

osana terveyskeskuksen järjestämää sairaanhoitoa. Hoitovälineiden saamisen edellytyksenä on lääkärin lähete.

Kuntoutus

Kuntoutuspalveluja vammaisen voi saada mm. kunnallisen terveyskeskuksen, yliopistollisen sairaalan, Kansaneläkelaitoksen, valtion tai vakuutusyhtiön kautta. Kuntoutusta saa yksilöllisen kuntoutussuunnitelman mu-

kaan. Kuntoutussuunnitelman laatii lääkäri yhdessä asiakkaan ja/tai hänen huoltajansa kanssa. Terveyspalveluihin liittyy olennaisena osana kokonaisvaltainen kuntoutus.

TOIMENPITEET

- Keskitetty palveluohjaus järjestetään esimerkiksi keskikaupungille Kumppanuuskeskukseen.
- Välimuotoasuntojen ja palvelutalojen rakentamista tuetaan laitoshoidon vähentämiseksi ja kotona asumisen tukemiseksi.
- Vammaisasunnot ja asunnonmuutostöiden avulla vammaisille soveltuvat asunnot kartoitetaan, mikä helpottaisi vammaisasuntojen saantia ja vähentäisi asunnonmuutostöistä aiheutuvia kustannuksia.
- Mielenterveyspotilaille laaditaan henkilökohtainen palvelusuunnitelma, johon sisällytetään potilaan sairaala- ja kotihoitoa, siirtymistä omaan asuntoon ja toimeentulon hankkimista koskevat toimenpiteet.
- Mielenterveystyön tueksi otetaan käyttöön asiamiesjärjestelmä.
- Mielenterveyspotilaiden asuntojen hankintaa ja työelämään sijoittumista tuetaan.
- Palvelusetelit otetaan käyttöön entistä laajemmin vanhusten ja vammaisten avustajapalveluiden saannin mahdollistamiseksi ja omaishoitajien vapaiden helpottamiseksi.
- Omalääkärijärjestelmä vakiinnutetaan ja sitä kehitetään siten, että tuttu ja turvallinen omalääkäri on mahdollisimman monen vammaisen saatavilla.
- Julkista liikennettä, etenkin palvelulinjaa, kehitetään sekä matalalattiabusseja lisätään.
- Matalalattiabussien liikkuminen merkitään aikatauluihin.
- Julkisten liikennevälineiden käyttöä tuetaan siten, että mahdollistetaan välttämättömän saatajan maksuton kulkeminen vanhuksen tai vammaisen mukana.
- Vanhusväestön liikkumisongelmia helpotetaan mahdollistamalla sosiaalihuoltolain mukaisen kuljetuspalveluiden saanti esimerkiksi nostamalla tulorajoa, jotta sosiaalihuoltolain mukainen kuljetuspalvelu olisi mahdollisimman monen sitä tarvitsevan saatavilla.

ELINYMPÄRISTÖ JA RAKENTAMINEN

Vuoden 2000 alussa voimaan tulleen maankäyttö- ja rakennuslain perustavoite on luoda edellytyksiä hyvälle elinympäristölle ja edistää ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästä kehitystä. Yhdenvertaiset mahdollisuudet asua,

liikkua ja toimia on keskeinen hyvän elinympäristön ja sosiaalisesti kestävä kehityksen ominaisuus. Esteettömyyden edistäminen onkin rakennuslainsäädännön tärkeä periaate sekä alueiden käytössä että rakentamisessa.

NYKYTILANNE

Ympäristö

Rakennuslakiin kirjoitetut kaavoituksen periaatteet korostavat mm. eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusien ja vammaisten, tarpeiden huomioon ottamista suunnitteluratkaisuissa.

Kaavoituksella ja siihen perustuvalla toteutussuunnittelulla voidaan vaikuttaa alueelliseen esteettömyyteen. Kevyen liikenteen reittien maastoon sovittamisella, ajoneuvoväylien liikenneturvallisuudella, eri liikennemuotojen erottelulla, joukkoliikenteen pysäkkien paikoilla, kulkuväylien materiaaleilla, luiskien kaltevuudella, kaitteilla, valaistuksella ja monilla muilla yksittäisillä ratkaisuilla vaikutetaan ratkaisevasti vanhusien ja muiden liikkumisen kannalta erityistä huolenpitoa tarvitsevien kansalaisryhmien mahdollisuuksiin käyttää lähiympäristöään.

Oulun kaupunki on omassa tulevaisuuden visiossaan korostanut hyvän elinympäristön merkitystä. Sen tärkeitä tekijöitä ovat esteettömyys liikkumisessa ja yhteisten palvelujen tasa-
puolinen saavutettavuus.

Kaukovainio-Höyhtyän lähiuudistus-
hankkeeseen liittyen alueella tehtiin vuosien 2001–2002 aikana esteettömyyskartoitus, joka käsitti katu-
ympäristön ja palvelurakennukset sekä otantana myös asunnot. Kartoitus osoitti, että korjattavaa riittää kaikilla osa-alueilla, mutta erityisesti alueen asuinrakennuksissa.

Vammaisen kannalta kaduilla liikkumista vaikeuttavat korkeat reunakivet, hankalat pintamateriaalit, paikoin heikko katujen valaistus, puutteellisesti merkityt katutyöt ja virheellisesti sijoitetut mainostelineet.

Rakennukset

Lain rakentamiselle asettamissa vaatimuksissa edellytetään, että rakennus käyttötarkoituksen niin määrittä-

essä soveltuu myös sellaisten henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua ja toimia on rajoittunut.

Lain mukaan kaikilla on oltava mahdollisuus päästä julkiseen käyttöön tarkoitettuihin tiloihin. Pääsääntöisesti asuinrakennuksen ja asumiseen liittyvien tilojen tulee täyttää liikuntaesteettömälle rakentamiselle asetetut vaatimukset. Esteettömyysvaatimusta on laajennettu koskemaan myös työtiloja, joissa liikuntaesteiselle on turvattava riittävät mahdollisuudet työntekoon.

Rakennuslakia ja asetuksia tarkemmat määräykset ja ohjeet sisältyvät rakentamismääräyskokoelmaan. Rakennustietosäätiön julkaisemissa rakennustietokorteissa annetaan suunnittelua varten yksityiskohtaisia ohjeita myös esteettömästä liikkumis- ja toimimisympäristöstä.

Oulun kaupungissa rakentamiseen liittyvien lakien ja määräysten noudattamista valvovat Rakennusvalvontavirasto ja rakennuslautakunta. Vammaisneuvosto on vuosittain ollut lausunnonantajana useiden julkisten ja kaupallisten hankkeiden esteettömyysasioissa.

Asuminen

Asuntojen esteettömälle rakentamiselle on peruslähtökohtana rakentamismääräyskokoelman osan G1 ohjeisto. Sen mukaan hissillä saavutettavan asunnon tulee olla esteetön myös muilta osin. Valtion asuntorahaston tukemissa asunnoissa linjaus on tiukempi: kaikki asunnot on rakennettava esteettömiksi.

Oulun Invalidien Yhdistys on vuonna 2003 julkaissut Esteetön Oulunseutu -oppaan, jossa on kartoitettu julkisten ja kaupallisten palvelujen saatavuutta Oulussa ja kymmenessä lähikunnassa.

Julkisessa ja kaupallisessa uudisrakentamisessa on esteettömyysasiat nykyisin huomioitu suhteellisen hyvin. Virheet ovat useimmiten yksityiskohdissa: sisäänkäynnin toimimattomuudessa, liian korkeissa kynnyksissä, liukkaissa lattiamateriaaleissa tai näkö- ja kuulovammaisten kannalta tärkeiden asioiden unohtamisessa.

Vanhoissa rakennuksissa ongelmia on enemmän ja usein ne ovat vaikeasti korjattavia. Tyypillisiä vanhojen liikerakennusten ja myymälöiden ongelmia ovat sisäänkäynnin suuret tasoerot, raskaat ovet ja ahtaat kuluväylät. Julkisissa rakennuksissa, tyypillisesti esimerkiksi vanhoissa koulurakennuksissa, perusongelmana ovat lukuisat, eri puolilla rakennusta olevat tasoerot. Peruskorjauksella päästään useimmiten tyydyttävään lopputulokseen, mutta monesti esimerkiksi liikuntaesteiselle soveltuva sisäänkäynti on vaikeasti löydettävissä, kun se sijaitsee aivan muualla kuin rakennuksen pääsisääkäynti.

Asuntojen peruskorjauksiin ei ole erillisiä määräyksiä, vaan niihin sovelletaan uudisrakentamista koskevia määräyksiä ja ohjeita.

Oulun kaupungin osakeyhtiö Sivakan kautta rakennuttamissa asunnoissa osa tuotannosta on rakennettu erityisesti vammaisille soveltuviksi. Kokeuksen mukaan parhaiten toimi-

vaan lopputulokseen on päästy silloin kun vammaisuuden laatu ja asukkaan erityistarpeet on voitu ottaa huomioon jo suunnitteluvaiheessa.

Oulussa on hissittömiä kerrostaloja rakennettu keskustaan etenkin 1940–50-luvuilla ja lähiöihin 1960–70-luvuilla. Koska hissien rakentamiseen ei ole ollut velvoitetta, huomattava osa suhteellisen uusistakin 3-kerroksisista taloista on hissittömiä. Valtion tukea hissien rakentamiseen on myönnetty vuodesta 1990 lähtien. Vuodesta 1997 lähtien valtion avustus hissien rakentamiselle on ollut 40–50 % hyväksytyistä kustannuksista. Lisäksi Oulun

kaupunki on myöntänyt lisäävustusta uuden hissien rakentamiseen vanhaan kerrostaloon 5–15 %. Vuonna 2004 Oulussa rakennettiin seitsemän uutta hissiä ARA:n ja kaupungin hissiavustusrahoituksella. Lisäksi kymmenkunta hissiä kunnostettiin liikuntaesteisille sopiviksi.

Vammaisten ja vanhusten asuntojen muutos- ja korjaustöihin, joilla lisätään esteettömyyttä ja parannetaan asunnon toimivuutta tai varustettoa, myönnetään sekä valtion korjausavustusta että kaupungin rahoitusta.

TOIMENPITEET

- Kulkuväylien, puistojen, aukoiden jne. rakenteissa ja pintamateriaaleissa otetaan erityisesti huomioon vammaisten ja muiden erityisryhmien, kuten vanhusten, liikkuminen.
- Opasteissa, rakennusten numeroinnissa ja muissa näkyviksi tarkoitetuissa teksteissä käytetään riittävän isoa tekstikokoa sekä selkeitä kirjaintyyppejä ja kontrasteja.
- Liikenneväylien talvikunnossapidosta huolehditaan erityisesti keskustassa ja alueilla, joissa liikkuu ja asuu vanhuksia.
- Vammaisneuvoston asiantuntemusta käytetään nykyistä enemmän hyväksi niin rakennusten suunnittelussa kuin esteettömän liikkumisympäristön luomisessa.
- Kaiken uudisrakentamisen tulee olla esteettömyyden osalta korkeatasoista. Liikkumiseen liittyvien ratkaisujen lisäksi otetaan huomioon myös tilojen ja esim. portaiden visuaaliseen hahmotamiseen liittyvät tekijät.
- Julkisiin tiloihin hankitaan kuulovammaisia palvelevat induktiolaitteet, niiden ylläpidosta huolehditaan ja henkilökuntaa koulutetaan laitteiden käyttöön.
- Hissirakentamista, sekä asuntojen korjaamista vammaisten ja vanhusten käyttöön soveltuviksi tuetaan ja edistetään.
- Kaupungin omistamista, vammaisille soveltuvista asunnoista laaditaan tietokanta.

KOULUTUS

Opetus ja koulutuspalveluja on tarjottava vammaan, sairauden tai oppimisvaikeuden laadusta tai asteesta riippumatta. Vammaisella oppilaalla ja opiskelijalla on oltava ensisijaiset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet saada varhais-, perus, keski- ja korkea-asteen sekä jatko- ja täydennyskou-

lutusta yleisen koulu- ja opiskelijärjestelmän sisällä. Jos yleinen koulutusjärjestelmä täydentävine palveluineen ei riitä oppilaalla on oikeus saada erityisopetusta, joka tulee sulauttaa osaksi yleistä koulutusjärjestelmää ja -ympäristöä.

Yhdenvertaiset mahdollisuudet koulun käyntiin ja opiskeluun edellyttää:

- esteettömiä kouluja
- avustajapalveluja
- ennakkoluulottomia opettajia

NYKYTILANNE

Perusopetus

Voimassa olevan perusopetuslain (perusopetuslaki 21.8.1998/624 § 3) ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2004) mukaisesti perusopetuksen ensisijainen tavoite on auttaa ja tukea oppilasta siten, että hänellä on tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa oppivelvollisuus edellytystensä mukaisesti yhdessä ikätovereidensa kanssa. Opetusjär-

jestelyjen lähtökohtana ovat oppilaan yksilölliset oppimis- ja kehittymistarpeet sekä hänen vahvuutensa.

Vammaisen oppilaan kohdalla on tarvittaessa tehtävä riittävät ja tarkoituksenmukaiset järjestelyt koskien opiskelupaikkaa, -tilaa, -aikaa tai eri toimintoja. Tukea tarvitsevalla oppilaalla on oikeus saada opetukseen

osallistumisen kannalta välttämättömät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, apuvälineet ja muut opetuspalvelut. Oppilashuollon järjestäminen siten, että oppilaan hyvä oppiminen, fyysinen ja psyykinen terveys sekä sosiaalinen hyvinvointi kasvaa ja pysyy yllä, on olennainen osa opetusjärjestelyjen kokonaisuutta. Opetuksen järjestäjän on varattava riittävä resurssi opetuksen tukipalveluiden ja järjestelyjen toteuttamiselle. Kaikki tukimuodot määräytyvät oppilaiden oppimisen ja osallistumisen esteiden vähentämisen ja heidän oppimisensa ja osallistumisensa tukemisen mukaan.

Ensisijaisena tavoitteena on tukea oppilaan opiskelua siten, että yleisen oppimäärän mukaiset tavoitteet ovat mahdollisia saavuttaa. Jos oppilas ei tukitoimista huolimatta saavuta yleisen oppimäärän tavoitteita, opetus yksilöllistetään. Oppilas otetaan tai siirretään erityisopetukseen, mikäli hänen oppimisen edellytyksensä ovat heikentyneet vamman, sairauden tai toimintavajavuuden, kehityksen viivästymisen, sosiaalisten tai psyykkisten ongelmien tai muun niihin verrattavan syyn vuoksi. Erityisopetus järjestetään mahdollisuuksien mukaan muun opetuksen yhteydessä taikka muutoin erityisluokassa tai muussa soveltuvassa paikassa. Erityisopetukseen otetulle tai siirretylle oppilaalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.

Oulun kaupungin erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaan oppilas voi opiskella yleisopetuksessa, erityisluokalla tai erityiskoulussa. Erityisopetus ja yleisopetus nähdään toisiaan täydentävinä toimintamalleina. Lähtökohtana on jo-

kaisen lapsen oikeus opiskella oman alueensa lähikoulussa eli osallistavassa koulussa.

Oulun kaupungin kouluissa kehitetään erityisopetusta lähikouluperiaatteen ja alueellisen toimintamallin mukaan. Tavoitteena on, että tarpeellisten tukitoimien turvin mahdollisimman moni lapsi voi käydä koulua lähikoulussaan. Koulun oppilashuolto-ryhmät ovat avainasemassa tukitoimia määriteltäessä. Erityisopetukseen otettu tai siirretty lapsi voi opiskella lähikoulussaan tai erityiskoulussa silloin, kun riittävää tukea ei ole mahdollista järjestää omaan lähikouluun.

Oulun kaupungissa toimii kaksi starttiluokkaa, jotka on tarkoitettu sellaisille oppilaille, joilla ei ole riittäviä oppimisvalmiuksia siirtyä esiopetuksesta perusopetuksen 1. luokalle. Starttiluokkapaikkaa hakee lapsen huoltaja. Hakemuksen liitteenä on asiantuntijalausunto.

Lisäksi kaupungissamme on 13 alueellista perusopetuksen pienluokkaa. Ne on tarkoitettu väliaikaiseksi tukitoimeksi 1–2(3) luokkien oppilaille, jotka tarvitsevat yksilöllisempää opetusta ja pienempää ryhmäkokoja. Koulutulokkaita voidaan sijoittaa pienluokkaan asiantuntijalausunnon perusteella. Pienluokkaan sijoittuminen ei edellytä erityisopetuksen siirtoa. Erityisen tuen tarpeessa olevia ja erityisopetukseen siirrettyjä oppilaita opiskelee eri puolilla kaupunkia myös tavallisissa yleisopetuksen ryhmissä.

Oulun kaupungin erityisluokat sijaitsevat erityiskoulujen yhteydessä lukuun ottamatta huonokuuloisten oppilaiden luokkaa Myllytullin koulussa ja harjaantumisoppilaiden opetusryhmää Kaakkurin koulussa. Näiden luokkien oppilaat opiskelevat myös

mahdollisuuksiensa mukaan integroituneina perusopetuksen opetusryhmissä. Oulun kaupungissa on tällä hetkellä neljä kaupungin opetustoimen ylläpitämää erityiskoulua (Heinätori, Kajaanintulli, Leinonpuisto, Sairaalarinne) ja yksi valtion (Tervaväylän koulu Lohipadon ja Merikartanon yksiköineen) ylläpitämä erityiskoulu, joissa on vain erityisluokkia. 1.1.2008 lähtien Oulun kaupungin erityiskoulujen määrä vähenee kahden Heinätorin ja Leinonpuiston koulujen yhdistyessä keskenään samoin kuin Kajaanintullin ja Sairaalarinteen koulujen muodostaessa yhden kokonaisuuden Heinätorin koulu antaa opetusta pääasiassa yksilöllisen opetussuunnitelman mukaan. Kajaanintulli antaa opetusta niille lapsille ja nuorille, joilla on ongelmia sosiaalisissa taidoissa. Leinonpuisto tarjoaa opetusta harjaantumistasoisille ja vaikeimmin vammaisille oppilaille. Sairaalarinteen koulu on tarkoitettu Oulun yliopistollisessa sairaalassa hoito-, tutkimus- tai kriisipaikalla hoidossa oleville lapsille ja nuorille. Tervaväylän koulu on tarkoitettu kuulovammaisille ja kielihäiriöisille sekä vaikeasti liikuntarajoitteisille oppilaille.

Toisen asteen koulutus

Lukiokoulutus

Lukiolaisen erityistä tukea koskeva säädöspohja on samantyyppinen kuin perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen lainsäädännössä. Vammaisella oppilaalla on myös lukiossa oikeus opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin, opetuspalveluihin, opiskelijahuoltoon ja erityisiin apuvälineisiin (Lukiolaki 13 §, 29 § ja 29a §). Ylioppilastutkintoasetuksen 14 §:n mukaan, jos kokelaalla on jokin vamma tai lukemisen tai kirjoittamisen

Tervaväylän koulu toimii myös koko Pohjois-Suomen tutkimus- ja resurssikeskuksena.

Perusopetuksen osalta opetustoimen lähikouluperiaatteen mukainen koulualueille suunnattu resurssilisäys (mm. erityisopettajien, koulukuraattorien ja -psykologien sekä koulunkäyntiavustajien määrän lisääminen ja alueellisten pienluokkien määrän lisääminen) on osaltaan tukenut erityisen tuen tarpeessa olevan oppilaan mahdollisuuksia opiskella lähikoulussa. Tämä ei kuitenkaan riitä. Alueellisia pienluokkia tarvittaisiin lisää 4–9 luokille. Oppilashuollon tukipalvelut ovat edelleen osin riittämättömät. Koulunkäyntiavustajien työsuhteet ovat valtaosaltaan määräaikaista ja edelleen osa avustajista on kouluttamattomia. Yleisopetuksen luokat ovat yhä heterogeenisempiä ja opettajien täydennyskoulutukselle sekä työnohjaukselle on suuri tarve. Koulutuksen ja työnohjauksen avulla on mahdollisuus vaikuttaa sekä opettajien asenteisiin erilaisuuden hyväksymisessä sekä tukea yksittäistä opettajaa uusien haasteiden edessä.

häiriö, kokelaan kokeet voidaan järjestää poikkeavalla tavalla.

Oulun kaupungin lukioiden uusittu opetussuunnitelma otettiin käyttöön 1.8.2005. Oulun kaupungin lukiot ovat tehneet valtakunnallisen (Lukiokoulutuksen opetussuunnitelma 2003) ja kaupunkikohtaisen opetussuunnitelman pohjalta omat opetussuunnitelmansa. Opetussuunnitelmissa kiinnitetään huomiota siihen, että erityi-

sellä tuella on tarkoitus auttaa ja tukea opiskelijaa suorittamaan lukio-opinnot tasavertaisesti. Erityistä tukea tarvitsevat oppilaat, jotka ovat tilapäisesti jääneet jälkeen opinnoissaan tai joiden opintoedellytykset ovat heikentyneet vamman, sairauden tai toimintavajavuuden takia. Lisäksi tuen piiriin kuuluvat opiskelijat, jotka tarvitsevat psyykkistä tai sosiaalista tukea. Myös mielenterveyteen, sosiaaliseen sopeutumattomuuteen tai elämäntilanteeseen liittyvät ongelmat voivat aiheuttaa erityisen tuen tarvetta. Tarvittaessa erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opetus voidaan järjestää toisin kuin säädöksissä määritellään. Diagnostiset vammat (esim. lukivaikeus) tulee ottaa huomioon arvioinnissa ja opetuksen erityisjärjestelyissä.

Oulun kaupungin erityisopetuksen suunnitelma vuosille 2005–2010 sisältää lukion osuuden, jossa linjataan toimenpiteitä lukion erityistä tukea tarvitsevien opetusjärjestelyistä.

Ammatillinen koulutus

Ammatillisen peruskoulutuksen kehittämisen tavoite on turvata kaikille opiskelijoille sopivan esteetön ja helposti saavutettava oppimisympäristö. Jokaiselle opiskelijalle tulisi turvata mahdollisuus koulutukseen ja ammatilliseen kehittymiseen työtä, työtoimintaa, jatko-opintoja ja hyvää elämää varten. Opetusministeriön ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelman (2004) mukaan ammatillinen erityisopetus ja valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus järjestetään ensisijaisesti ammatillisissa oppilaitoksissa siten, että opiskelija voi tukitoimin ja tarvittaessa opetusta mukauttamalla osallistua ammatilli-

seen koulutukseen eri koulutustasoilla. Ammatillisten erityisoppilaitosten toiminnan painopisteeksi on asetettu vastuu vaikeimmin vammaisten koulutuksen järjestämisestä.

Laki ammatillisesta koulutuksesta (21.8.1998/630 2 §) painottaa kaikkien opiskelijoiden yhdenvertaisia oikeuksia saavuttaa ammatillisen peruskoulutuksen kautta opiskelijalle ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäiseen ammatin harjoittamiseen. Koulutuksen tavoitteena on lisäksi tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, harrastusten ja persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä tukea elinikäistä oppimista. Vammaisille järjestettävän ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on lisäksi yhteistyössä kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa edistää opiskelijan kokonais-kuntoutumista.

Lain 20 §:ssä todetaan, että vammaisuuden, sairauden, kehityksen viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai opiskelijahuollon palveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Opiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Asetus ammatillisesta koulutuksesta (1998/811 8 §) edellyttää, että ammatillisessa erityisopetuksessa opetus on mukautettava siten, että opiskelija mahdollisimman suurella määrällä saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa.

Vammainen opiskelija voi opiskella Oulun kaupungissa runsaan koulutustarjonnan turvin periaatteessa kaikis-

sa toisen asteen koulutusta tarjoavissa oppilaitoksissa lukioissa, ammattikouluissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistossa. Opiskelu näissä oppilaitoksissa edellyttää useimmiten kuitenkin kohtuullisen lievää vamma-astetta, opiskelun tukipalveluja ei ole aina helppo järjestää tai resursointi niihin ei ole riittävä tai opiskelupaikkoja ei ole riittävästi. Ongelmia voi olla myös oppilashuollon palveluiden koordinoinnissa, oppimisvaikeuksien diagnosoinnissa tai erityisopettajaresurssin kohdentumisessa.

Ammatillista opetusta voi saada myös Merikosken ammatillisessa kou-

lutuskeskuksessa, joka tarjoaa laajasti koulutusta toisen asteen erityisopetuksessa. Kuitenkaan kaikkien vammaisryhmien kohdalla toisen asteen koulutuksen mahdollisuudet eivät ole yhtä hyvät Oulun seudulla. Vaikeimmin vammaisten opiskelijoiden kohdalla epävarmuus koulutustarjonnan jatkuvuudesta Oulussa on useina vuosina vaikeuttanut toiselle asteelle siirtymisen valmistelua. Valmentavan ja kuntouttavan opetuksen koulutuspaikkojen määrä on osin riittämätön. Riittämätön avustajaresurssi voi muodostua esteeksi koulutukseen osallistumiselle

TOIMENPITEET

- Erityiskoulujen yhteistyötä yleisopetuksen koulujen kanssa tiivistetään.
- Oppilashuollon resursseja lisätään: koulukuraattorien, koulupsykologien ja koulunkäyntiavustajien määrää lisätään.
- Koulunkäyntiavustajien pysyvyys taataan ja soveltuvaa koulutusta painotetaan: riittävä perehdytys ja ohjaus taataan
- Alueellisten pienluokkien määrää lisätään yleisopetuksen 4–9 luokille.
- Opettajien ja muun henkilökunnan täydenniskoulutusta ja työnohjausta kehitetään systemaattisesti.
- Luokanopettajien ja aineenopettajien täydenniskoulutusta tuetaan. Koulutusta tarvitaan oppilaiden yksilölliset erot huomioivan pedagogiikan ja didaktiikan hallintaan.
- Valtakunnallista, alueellista ja paikallista integraatiota koskevaa tutkimus- ja kehittämistyötä hyödynnetään monipuolisesti opetuksen kehittämisessä.
- Eri hallintokuntien välistä yhteistyötä kehitetään käytännön toimenpiteissä.
- Koulutilojen fyysisiä toimintaedellytyksiä kehitetään paitsi uudisrakennuskohteissa myös koulujen perusparannushankkeissa.
- Monipuoliset koulutusmahdollisuudet vakiinnutetaan Oulun seudulla.
- Keski- ja korkea-asteen, valmentavan ja kuntouttavan opetuksen sekä vaikeimmin vammaisten opetuksen koulutuspaikkoja järjestetään riittävästi.
- Lukion erityistuen toimintamalleja ja sisältöjä kehitetään.
- Oppimisympäristöjä kehitetään esteettömiksi.
- Toisen asteen oppilashuoltoa kehitetään.
- Erityinen huomio kiinnitetään joustavaan ja tarkoituksenmukaiseen tiedonsiirtoon nivelvaiheessa perusopetuksesta toiselle asteelle.

- Riittävät tukipalvelut (esim. avustaja- ja tulkkipalvelut, apuvälineet ja matkustuspalvelut) turvataan opiskelijoille.
- Opettajien koulutusta laajennetaan ammatillisessa erityisopetuksessa.

VAMMAISTEN TYÖLLISYYS

Työelämää koskevat lait ja määräykset eivät saa syrjiä vammaisia henkilöitä, eivätkä asettaa esteitä heidän työllistymiselleen. Kun vammaisen ihmisen suora työllistyminen avoimille työmarkkinoille ei ole syystä tai toisesta mahdollista, on henkilön työllisty-

seen" tai muutama erillinen tukitoimenpide. Työllistyminen on pitkän henkilökohtaisen prosessin lopputulos, joka sisältää suuria muutoksia henkilökohtaisessa minäkuvassa, arkielämän organisoimisessa, taloudellisessa perusturvassa ja erilaisissa elä-

**Yhdenvertaiset mahdollisuudet
työhön edellyttää:**

- esteettömiä työpaikkoja
- asennemuutosta ja ennakkoluulottomuutta työtovereilta sekä työnantajilta

misen varmistamiseksi turvauduttava joko tukityöllistämiseen tai suojatyöhön. Tuettu työllisyys ja suojatyö eivät kuitenkaan saa muodostua ainoiksi tai automaattisiksi käytännöiksi. Työnteko, josta saa palkan ja joka kartuttaa sosiaaliturvaa, on myös vammaisten ihmisten oikeus. On tärkeää ymmärtää, ettei pitkään työelämästä poissa olleen vammaisen henkilön työllistymiseen riitä "potku takamuk-

mäntäidoissa.

Suurimpana esteenä vammaisten ja vajaakuntoisten työllistymiseen ovat väärät yleistyksiset ja luutuneet asenteet. Vamma on aina yksilöllinen ja sen vaikutus työkykyyn on yksilökohtainen. Vain alle kymmenes vajaa-kuntoisista on niin vaikeavammaisia, että vamma haittaa huomattavasti heidän selviytymistään työelämässä.

Työelämän muutos, teknologinen kehitys sekä vammaisten ja vajaakuntoisten työllistämistä edistävät erilaiset yhteiskunnalliset ja yksilölliset tukitoimet parantavat heidän selviyty-

mismahdollisuuksiaan työelämässä. Yrityksille, julkishallinnolle ja yhteisöille vammaisten ja vajaakuntoisten työllistäminen on positiivinen mahdollisuus myönteisen imagon luomiseen.

NYKYTILANNE

Monet vajaakuntoiset kouluttautuvat ja pyrkivät aktiivisesti avoimille työmarkkinoille. Työvoimahallinnolla on käytössään erilaisia lakisääteisiä tukijärjestelmiä vajaakuntoisten työllistämisen tukemiseksi, mutta jostain syystä nämä tukitoimet eivät ole vammaisten ihmisten saavutettavissa tai eivät kohdistu heihin. Työnantajakaan eivät ole tietoisia näistä tukimuodoista. Etätyö ei ole erityisesti vammaisten suosiossa, vaikka sitä voisi tehdä ilman liikkumisvaikeuksia kotona. Etätyön koetaan ylläpitävän sosiaalista eristyneisyyttä eikä siinä ole etenemismahdollisuuksia. Useat vaikeavammaiset myös asuvat niin ahtaasti, ettei asunnoissa ole tilaa työntekoa varten. Työnantajien tulisi ymmärtää, että työelämä tarvitsee erilaisia työntekijöitä ja että vajaakuntoisuus ei estä työntekoa.

Omaehtoinen työllistyminen on varteenotettava vaihtoehto vammaiselle henkilölle. Kaikista ei kuitenkaan

ole yrittäjiä. Erilainen projektityö, freelancer-toiminta ja osuustoiminta voivat tarjota vaihtoehtoisia työllistymismahdollisuuksia varsinkin niille vaikeavammaisille henkilöille, jotka eivät ehkä kykene täysipäiväiseen palkkatyöhön tai tarvitsevat joustoja työajoissa kunnon ja elämäntilanteen mukaan. Tärkeää on kuitenkin turvata näiden henkilöiden perustoimeentulo, jottei se epätasaisen tulonmuodostuksen takia katkeile, pienene tai peräti lakkaa kokonaan.

Hyvä esimerkki toimivasta työllistymismahdollisuudesta on Oulussa toimiva Tervatulli Oy. Se on vuonna 1997 perustettu ns. sosiaalinen yritys tai yhteisöyritys, joka kuuluu Nuorten Ystävät ry:n konserniin. Yritys on yleishyödyllinen osakeyhtiö. Tervatullin perustamisen päätarkoitus on ollut työllistää markkinalähtöisesti heikosti työmarkkinoille sijoittuvia kuuroja ja muita vajaakuntoisia henkilöitä.

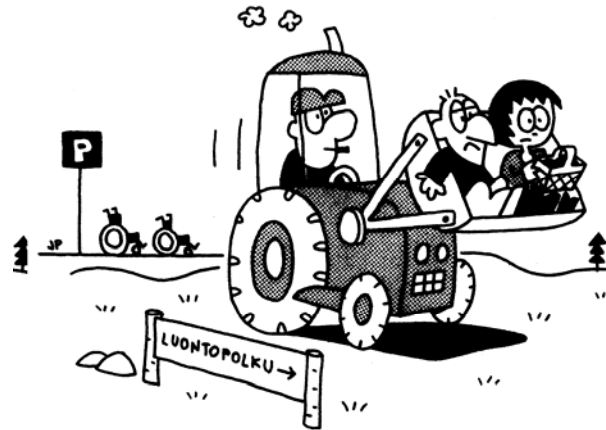
TOIMENPITEET

- Painopiste vammaisten työllistymisessä on tavanomaiseen ansiopohjaiseen työhön.
- Kaupunki on vammaisten työllistämisen suunnannäyttäjä: se työllistää itse ja kannustaa yhdessä vammaisjärjestöjen kanssa työnantajia työllistämään vammaisia.
- Kaupunki ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin, jotta vammaisten työelämäänsä sijoittuminen mahdollistuu.
- Kun kaupungin palveluksessa oleva työntekijä vammautuu, hänelle tarjotaan mahdollisuus jatkaa kaupungin palveluksessa tarvittaessa järjestelemällä työtehtäviä uudelleen.

- Suositellaan, että työpaikat kehittävissä uusia työn suorittamistapoja ja työn jaksottamista vammaisten työkunnan mukaan.
- Yhteistyössä kaupungin kanssa työvoimahallinto tiedottaa työntekijälle teknologian suomista mahdollisuuksista ja työnantajalle mahdollisuudesta saada tukea työvoimahallinnosta vammaisten työllistämiseksi.
- Vaikeavammaiselle työntekijälle turvataan työntekijän ja työnantajan kannalta tarpeelliset työvälineet, kuljetuspalvelut ja muut tukimuodot.
- Työnantajille, työterveyshuollolle ja vammaisille annetaan opastusta työpisteen hyvästä ergonomiasta (esim. suuret näyttöt, säädettävät pöydät).
- Kaupunki lisää työharjoittelu- paikkoja vammaisille.
- Erilaisia tukimuotoja ja palveluja sovitetaan yhteen vammaisten työskentelyn helpottamiseksi.
- Työvoimakoulutusta räätälöidään paremmin vammaisille soveltuvaksi.
- Kaupunki tukee voimakkaasti vammaisten itsenäistä ammatinharjoittamista.
- Mikäli vammaisen ei ole mahdollista osallistua työelämään, kaupunki järjestää hänelle sopivaa päivä- tai työtoimintaa.

**Yhdenvertaiset mahdollisuudet
virkistykseen, harrastamiseen ja
osallistumiseen edellyttää:**

- esteetöntä ympäristöä
- esteettömiä tiloja
- esteettömiä liikennevälineitä ja
kuljetuspalveluja
- avustajapalveluja

KULTTUURI JA VAPAA-AIKA

YK:n yleisohjeissa todetaan, että vammaisten henkilöiden tasavertaiset mahdollisuudet käyttää luovia, taiteellisia ja älyllisiä kykyjä on varmistettava. Myös vammaisten oman taiteen asema on tunnustettava tasavertaisena muiden taiteen muotojen kanssa. Täyden osallistumisen varmistamiseksi on edistettävä vammaisten esteetöntä pääsyä paikkoihin, joissa järjestetään kulttuuriesityksiä ja tuotetaan kulttuuripalveluja. YK:n yleisohjeissa edellytetään toimenpiteitä, joilla varmistetaan vammaiselle henkilölle yhdenvertaiset mahdollisuudet virkistytymiseen ja osallistumiseen sekä myös uskonnolliseen toimintaan. Jotta vapaa-ajanviettomah-

dollisuudet voitaisiin turvata, kulttuurirakennusten, hotellien, rantojen, liikuntapaikkojen ja -kohteiden, luontokohteiden, kirkkojen jne. tulee olla vammaisille henkilöille soveltuvia. Vammaisjärjestöjen, liikuntajärjestöjen sekä kuntien tulee kehittää yhteistyötä ja lisätä keskinäistä koordinaatiota edelleen vammaisten integroitumiseksi yleisen liikunta- ja urheilutoiminnan piiriin. Soveltavan liikunnan mahdollisuuksia tulee kehittää edelleen. Myös uskonnollisen ja aatteellisen kirjallisuuden saatavuus on turvattava eri vammaisryhmille. Vammaisilla ihmisillä on oikeus olla myös uskonnollisen toiminnan ulkopuolella niin halutessaan.

NYKYTILANNE

Oulussa on useita kulttuuri- ja vapaa-ajanviettopaikkoja kuten kirjastot, nuorisotalot, teatterit, museot, liikuntahallit ja musiikkikeskus. Vuonna 2001 aloitti toimintansa myös invanostimella varustettu pienkirjasto-auto, joka tarjoaa palveluja myös vammaisille.

Rumputus on Oulun kaupungin kulttuurilautakunnan julkaisema tiedotuslehti. Koko lehti on luettavissa verkossa pdf-muodossa, jotkin artikkelit myös html-muodossa.

Kirjasto on perusluonteeltaan palvelua, joka on tarkoitettu tasavertaisesti kaikille ihmisille. Tämä tasa-arvoisuuden ja demokraattisuuden periaate on lähtökohtana Oulun kaupungin kirjaston toiminnassa

Nuorisotyössä otetaan vammaiset henkilöt huomioon yhdenvertaisina nuorisopalvelujen käyttäjinä ja henkilökuntaa kouluttamalla edistetään myös asenne-esteettömyyttä.

Kaupungin liikuntalautakunta tukee yhdistyksiä liikuntapalvelujen järjestämisessä myöntämällä vuosittain avustuksia hakemuksien perusteella. Avustuksen saamisen edellytyksenä on, että hakijayhdistyksen kotikunta on käyttövuonna Oulu. Kaupungin

avustuksen saaminen edellyttää anojayhdistyksen omaa aktiivista panosta tulonhankinnassa.

Oulun kaupungin liikuntaviraston liikuntapalveluyksikkö tuottaa ohjattua erityisliikuntaa yli 200 tuntia säännöllisenä toimintana viikoittain yhteistyössä useiden vammaisjärjestöjen kanssa ja on mukana yhteisten tapahtumien järjestelyissä. Näin toimien pyritään lisäämään liikunta-aktiivisuutta ja myönteistä asennetta erityisliikuntaan. Kaupungin eri hallintokuntien välinen yhteistyö on ajankohtaista liikuntapalvelujärjestelyissä. Liikuntavirasto julkaisee vuosittain erityisliikuntakalenteria, josta saa ajankohtaista tietoa erityisryhmien liikuntapalveluista. Erityisliikunnassa on panostettu itsenäisen liikunnan edistämiseksi soveltavan liikunnan välinehankinnoin.

Liikuntapaikkoja on useita eri puolilla kaupunkia ja kaupungissa on hyvät jalankulku- ja pyörätieverkostot. Liikuntahalleissa on pyritty huomioimaan liikuntaesteettömyys ja tasa-puoliset liikkumismahdollisuudet kaikille. Oulun kuntokeskuksen tiloihin on erikseen mahdollistettu liikuntavammaisille ja pitkäaikaissairaille soveltuva kuntosalinkäyttö. Liikuntahallien remonttien yhteydessä on huomioitu liikuntaesteettömyys.

TOIMENPITEET

- Kaupunki tukee vammaisten osallistumista kulttuuri-, liikunta- ja virkistyspalveluihin siten, että se varaa riittävästi määrärahoja vammaisten yksilöllisiin palveluihin (mm. kuljetuspalvelujen laajentamiseen, avustaja-, kirjasto- ja tulkkipalvelut).
- Kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluiden liikuntaesteettömyys huomioidaan.
- Julkisiin rakennuksiin sijoitetaan selkeät opasteet.

- Vapaa-ajan toimipisteiden yhteyteen varataan riittävästi autoille invapysäköintipaikkoja ja ne merkitään selvästi.
- Huolehditaan vapaa-ajanpaikkojen pihojen riittävästä liukkauden torjunnasta.
- Julkisten rakennusten ovet korjataan helposti avattaviksi ja ovien avauspainikkeet laskeetaan alemmaksi ja merkitään selkeästi.
- Kartoitetaan julkisten tilojen induktiosilmukat ja valaistukset myös näkövammaisille soveltuviksi; korjataan havaitut puutteet.
- Varmistetaan, että kaikkien julkisten rakennusten wc-tilojen yhteydessä on myös asianmukaiset inva-wc:t.
- Kirjastoon hankitaan ääni- ja selkokirjoja sekä isotekstisiä kirjoja.
- Kirjaston verkko- ja mobiilikäyttöliittymää kehitetään niin esteettömäksi, että sitä voivat käyttää myös näkövammaiset.
- Kirjastossa järjestetään tapahtumia ja näyttelyjä, joilla järjestöt voivat tiedottaa toiminnastaan ja saada näkyvyyttä.
- Edistetään vammaisten luonnossa liikkumista.
- Kaupunki tukee ja kannustaa kansanterveys- ja vammaisjärjestöjä yksin ja yhdessä palveluiden tuottamisessa.

KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN

YK:n ohjeiden mukaan vastuullisten viranomaisten tulee jakaa ajan tasalla olevaa tietoa tarjolla olevista palveluista vammaisille, heidän perheilleen, alan ammattihenkilöstölle sekä suurelle yleisölle. Oikean ja riittävän tiedon saaminen oikeaan aikaan parantaa kuntalaisen oikeusturvaa, edistää palvelujen kohdentamista ja säästää resursseja.

Kuntalain 27 §:n ja 29 §:n mukaan kuntalaisille on annettava riittävästi tietoa vireillä olevista, kuntalaisia koskevista asioista niin, että kuntalaisilla on halutessaan riittävästi valmiuksia vaikuttaa asioihin ja osallistua valmisteilla olevaa asiaa koskevaan keskusteluun sekä vaikuttaa siihen.

NYKYTILANNE

Tällä hetkellä Oulun hallintokuntien vammaisille tarjolla olevista palveluista tiedottaminen on hyvin vähäistä ja epämääräistä. Tiedon saanti onkin pitkälti vammaisjärjestöjen varassa.

TOIMENPITEET

- Kaupunki varaa riittävästi tiedotusresursseja ja edellyttää hallintokuntia ryhtymään avoimeen tiedottamiseen vammaisten palvelu- ja tukimuodoista.
- Tiedotteet tehdään kaikille vammaisryhmille sopivissa muodoissa.
- Vammaisen palvelusuunnitelmaan merkitään vammaiselle sopivat tiedotusmediat.
- Tiedotteiden tuottamisessa ja muuntamisessa eri medioihin

Tieto tulee esittää kaikille sopivassa muodossa siten, että vammaisen kykenee itse vastaanottamaan sen ilman välikäsiä. Eri vammaisryhmille sopivia tiedotusmedioita ovat esimerkiksi tekstimuotoinen kirje, sähköposti, www, äänite, pistekirjoitus, selkokieli, radio, televisio, puhelin ja viittomakielinen kuvatalenne.

Tieto- ja viestintäteknikalla on keskeinen rooli etenkin vuorovaikutukseen liittyvien esteiden poistamisessa. Tietoverkon avulla voidaan monet palvelut tuoda ihmisen ulottuville ja tukea hänen itsenäistä elämäänsä. Äänitetiedotteiden kohdalla on syytä huomioida, että lähivuosina siirytään c-kasetin käytöstä digitaalisiin äänitteisiin.

Todellinen puute on myös se, että kaikki vammaiset eivät ole järjestöjen jäseniä ja jäävät usein vielä enemmän vaille tärkeää tietoa.

kaupunki hyödyntää vammaisjärjestöjen asiantuntemusta ja resursseja.

- Tiedotteiden jakelussa käytetään henkilökohtaisen postin lisäksi vammaisjärjestöjä, kirjastoja, terveyskeskuksia ja muita tarkoitukseen sopivia tahoja ja tiloja.
- Kaupungin www-sivujen ylläpitoa, päivitystä ja esteettömyyttä parannetaan ja sivustolle laa-

ditaan ajantasaiset linkit vammaisjärjestöjen sivuille.

- Viittomakielen tulkkipalvelujen saatavuutta parannetaan.
- Julkisiin tiloihin hankitaan kuulovammasia palvelevat induktiolaitteet, niiden ylläpidosta huolehditaan ja henkilökuntaa koulutetaan laitteiden käyttöön.
- Vammais-, sosiaali- ja terveyspalvelujen tilastotiedot asetetaan julkisesti saataville.
- Kuntalaisille tarjotaan helppokäyttöinen ja esteetön mahdollisuus palautteen antamiseen vammais-, sosiaali- ja terveyspalveluista.

VALTAKUNNALLISET VAMMAISJÄRJESTÖT JA PAIKALLISYHDISTYKSET

Vammaisjärjestöt ja -yhdistykset ovat merkittäviä oman erityisalansa asiantuntijoita ja vaikuttajia niin valtakunnallisesti kuin paikallisesti. Niiden tehtävänä on vammaisten edunvalvonta, tiedon saannin parantaminen sekä erilaisten tuki- ja palvelumuotojen tarjoaminen ja kehittäminen. Esimerkiksi vertaistuki- ja tukihenkilötoiminta sekä virkistystoiminta ovat keskeisiä toimintamuotoja.

On erittäin tärkeää huomioida, että kaikki vammaiset eivät ole mukana järjestöjen toiminnassa ja myös heidän toiveensa ja tarpeensa tulee ottaa huomioon kaupungin toiminnassa. Tietoa eri palveluista ja tukimuodoista tulisi olla riittävästi myös niille vammaisille, jotka haluavat itse pysytellä poissa aktiivisesta yhteiskunnallisesta toiminnasta tai eivät jostakin syystä osallistua siihen. Kaupungin ja järjestösektorin yhteiset ponnistukset tiedotus- ja vaikuttamistoiminnassa ovat arvokkaita ja tarpeellisia.

Oulussa toimii kymmeniä valtakunnallisia vammaisjärjestöjä, joiden alue- ja kuntoutustyöntekijät tukevat paikallisyhdistysten toimintaa ja niiden jäsenistöä sekä tekevät yhteistyökumppaneiden kanssa laajaa tiedotus-, vaikuttamis- ja verkostotyötä.

Paikallisyhdistykset ovat usein valtakunnallisten järjestöjen jäseniä ja ne

toimivat usein vapaaehtoisvoimin. Edunvalvonnan lisäksi ihmisten tukeminen ja toimintamahdollisuuksien luominen ovat tärkeitä yhdistystehtäviä.

Toimitilat edustavat yhtä osaa yhdistysten aineellisista toimintaedellytyksistä. Oulun kaupungin vanhustyö tarjoaa yhdistystoimijoille säännöllistä kokoontumistilaa Aleksinkulmasta. Toinen merkittävä kohtaamispaikka on Oulun Kumppanuuskeskus. Näiden paikkojen ansiosta useat toimijat voivat kokoontua pienelläkin budjetilla.

Oulun seudun vammaisjärjestöt ovat tiivistäneet yhteistyötään viime vuosina ja kehityksen toivotaan jatkuvan myös suhteessa julkiseen sektoriin. Hyvinvointipolitiikan muuttuessa kuntien ja järjestöjen yhteinen toiminta-alue on laajentumassa. Järjestöt ovat keskeisiä toimijoita verkostomaisessa hyvinvoinnin hallintajärjestelmässä. Valtakunnalliset liitot ja paikalliset yhdistykset tuovat oman lisänsä toimijaverkostoon, mutta eivät poista tai heikennä kunnan hyvinvointi- ja vammaispoliittista vastuuta. Oulun seudun vammais- ja kansanterveystyön järjestöt ry, Pohjois-Pohjanmaan sosiaaliturvayhdistys ry sekä Hyve-kehittämistoiminta toimivat aktiivisesti yhteistyön edistämiseksi.

Oulun seudun vammais- ja kansanterveystyön järjestöt ry

Oulun seudun vammais- ja kansanterveystyön järjestöt ry on Oulussa

toimivien vammais- ja kansanterveystyötä tekevien yhdistysten vuonna

1998 perustama yhteistyöyhdistys. Yhdistyksen jäsenenä on 47 paikallista alan yhdistystä. Yhteistyöyhdistyksen tarkoituksena on toimia Oulun alueella ja lähikunnissa yhteistyökanaavana, tiedottajana ja koolle kutsujana jäsenyhdistystensä ja yhteistyökumppaneidensa välillä.

Yhteistyöyhdistys jakaa asennekasvatusta järjestämällä yhdistykset yhdessä esillä -tapahtumia oppilaitok-

sisä ja olemalla esillä siellä missä tapahtuu. Yhdistys tarjoaa myös arkiapupalvelua oululaisille vammaisille ja pitkäaikaissairaille huokeaan hintaan.

Vuoden 2005 alusta yhteistyöyhdistys teki ostopalvelusopimuksen Oulun kaupungin kanssa Oulun kaupungin vammaisneuvoston sihteerin tehtävien hoitamisesta. Sopimus on voimassa vuoden 2006 loppuun.

**Invalidiyhdistykset edistävät
vammainen ihmisten yhdenvertaisia
mahdollisuuksia kuntatasolla.**

Kumppanuuskeskus

Kumppanuuskeskus ei ole juridinen toimija vaan useita vuosia toiminut verkostoyhteistyön tyyssija ja toiminta-areena kansalaisille, järjestöille ja julkiselle sektorille. Kumppanuuskeskus toimii tiedottamisen, vaikuttamisen ja kehittämisen alustana sekä tarjoaa kansalaisille osallistumismahdollisuuksia ja tietoa olemassa olevista palveluista ja tukimuodoista. Kumppanuuskeskus tarjoaa paikan ja toimintaedellytyksiä sekä suurille että pienille järjestöille, toimiville ja

suunnitteilla oleville projekteille sekä virallisille ja epävirallisille ryhmille.

Kumppanuuskeskuksessa toimii paikallisia ja alueellisia sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä, Oulun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen työntekijöitä, mm. Hyve-suunnittelija ja Oulun seutukunnan potilas- ja sosiaaliamiehet sekä useita erilaisia sosiaali- ja terveysalan kehittämishankkeita ja projekteja. Kumppanuuskeskuksessa toimii myös noin 30 eri vammais- ja kansanterveysjärjestöjen aluetyönte-

kijää. Heidän toiminta-alueensa on usein lähes koko Pohjois-Suomi.

Kumppanuuskeskus muutti esteettömiin tiloihin Oulun Diakonissalaitoksen kortteliin Isokadulle syksyllä 2006.

Yhteistyöverkosto kasvaa ja tavoitteena on, että julkisen hallinnon ja järjestöjen välisen yhteistyön kautta tarjotaan monen tyyppisiä (vertaistuki, vapaaehtoistyö ja ammatillinen apu) ihmisten arkipäivän selviytymistä tukevia toiminta- ja tukimuotoja sekä osallisuuden mahdollisuuksia "matalalla kynnyksellä". Tavoitteena

on rakentaa myös julkisia ja järjestöjen tuottamia tuki- ja palvelumuotoja kokoava yhteispalvelupiste. Tukea ja palveluja tarjoavien näkökulmasta kyse on uudenlaisesta palvelupisteestä, jossa eri alojen ammattilaiset ja vapaaehtoiset kehittävät yhdessä myös uutta.

Kumppanuuskeskuksen verkostorakenteen tukena toimii pitkäjänteinen Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton ja Oulun kaupungin Hyve-kehittämis-toiminta sekä useiden sosiaali- ja terveysjärjestöjen aluetoiminta.